

האינקוויזיציה בונציה בשנות 1548-1560

דניאל קארפי

Pier Cesare Joly Zorattini (ed.), *Processi del S. Ufficio di Venezia contro ebrei e giudaizzanti (1548-1560)*, Firenze, Leo S. Olschki Editore, 1980, xi + 383 pp.

שנחשדו בקיום קשרים עם יהודים או עם היהדות במיוחד בימי שבתם מחוץ לונציה; (ג) נוצרים, שנחשדו בסטיות מן הנורמות הנוצריות בהשפעת היהדות (giudaizzanti). בס"ה מתפרסמים כאן הפרוטוקולים של 15 משפטים, שנערכו תוך 13 שנים; אלה, כמובן, רק חלק קטן מכלל המשפטים שנערכו באותן שנים בבית-הדין של האינקוויזיציה בונציה, ושבהם היו רוב הנאשמים נוצרים שנחשדו במינוח, בלי כל קשר ליהודים וליהדות (ולכן לא נכללו בכרך זה). כך, לדוגמה, היו בשנת 1548 חמישים ואחד משפטים, שרק באחד מהם הנאשם הוא יהודי — כמובן יהודי-לשעבר. לפי חישוביו של אחד מארכיונאי העיר, נערכו בונציה בכל תקופת פעולתו של בית-דין האינקוויזיציה, היינו בשנות 1542-1794, בסך-הכל 2910 משפטים. עדיין איננו יודעים בכמה מהם היו מעוררים יהודים, אך ברור שהיו אלה מיעוט קטן, שכן רוב המשפטים נערכו נגד נוצרים שנחשדו בנטיות ל'ותראניות'. הפרוטוקולים של המשפטים שנדפסו בכרך זה מאשרים את הדעה, המקובלת

לפני חודשים אחדים יצא-לאור, בבית-ההוצאה הנודע והיוקרתי ליאו אולסקי בפירנצה, כרך פרוטוקולים של 'משפטי "המשרד הקדוש" (האינקוויזיציה) בונציה נגד יהודים ונגד נוטים-ליהדות בשנות 1548-1560', במהדורתו של החוקר האיטלקי הצעיר פ' צ' " זוראטיני. כרך זה הוא ראשון בסדרת כרכים, שהמהדיר והמוציא לאור מתכוונים להוציא-לאור. הסדרה תכלול את כל משפטי האינקוויזיציה שהתנהלו בעיר נגד יהודים, מראשית ייסודו של בית-הדין, באמצע המאה ה-16, ועד ביטולו, בסוף המאה ה-18. פרק-הזמן הקצר יחסית שכרך זה עוסק בו, 1548-1560, נקבע לפי התקופה שבה היתה הנהגת 'המשרד הקדוש' בונציה מופקדת בידי מיסדר הנוצרים הפראנציסקאניים; החל בשנת 1560 עברה הנהגה זו לידי הדומיניקאנים, ובדין החליט המהדיר לייחד לאלה ולא להם מחקרים נפרדים. הפרוטוקולים המתפרסמים בכרך זה נערכו נגד שלושה סוגי נאשמים:

(א) אנוסים (marrani) יוצאי ספרד ופורטוגאל, שנחשדו בכוונה לשוב ליהדות; (ב) מומרים חדשים (neofiti),

נאפולי, וחבל שהמהדיר נמנע מלדון בכך במבוא.

ההדרת הפרוטוקולים ראויה לשבח. מעטים הם המקורות שיצאו לאור באיטליה ושרמת הביצוע של פירסום הטקסט שלהם טובה כל-כך. אם יעמדו המהדיר והמו"ל בדיבורם ויוציאו לאור גם את הפרוטוקולים של המשפטים שנערכו נגד יהודים בשנות 1560-1794, יעמוד לרשות המחקר כלי-עזר בעל עניין ממדרגה ראשונה. גם כרך זה כשלעצמו הוא תרומה חשובה להבנתנו את הנושא הנדון כאמצע המאה ה-16. אשר למבוא, הכולל למעלה מ-50 עמודים, יש בו פנים לכאן ולכאן. הפרקים המתארים את המקורות ואת שיטת הההדרה – מועילים הם, ואלו הפרקים ההיסטוריים הם סיכום של מחקרים משל אחרים, ועל-פירוב החידוש בהם מועט מאוד.

בסך הכל, ראויים המהדיר והמו"ל לברכה על פועלם זה.

מכבר, שיחסה של האינקוויזיציה בונציה כלפי היהודים או הנוטים ליהדות לא היה קשה כבמקומות אחרים; שכן רק בארבעה מקרים מתוך חמישה-עשר הוטלו עליהם עונשים חמורים למדי, וגם אלה היו רחוקים מאוד מן החומרה שציננה את פסקי-הדין של האינקוויזיציה בארצות אחרות. כגון: ספרד, פורטוגאל וגם מלכות נאפולי. בודאי השפיעו על-כך גורמים הקשורים בעמדת הרפובליקה כלפי הסוחרים היהודים (או היהודים לשעבר) מהמזרח (levantini) ומחצי-האי האיברי (ponentini), שהיו שני 'לאומים' מופרים בונציה, ובעלי פריביליגיות מיוחדות; כמו-כן השפיע בודאי גם טיבם המיוחד של הקשרים שהיו קיימים בין 'המשרד הקדוש' ובין שלטונות הרפובליקה, שהיו מיוסדים כל השנים על איזון דק מאוד בין האינטרסים השונים של שני הצדדים. עובדה היא, שאין שום דמיון בין אופן פעולתו של 'המשרד' ברפובליקה של ונציה ובין זה שבמלכות

בין דמות לתדמית של יהודי-המזרח בספרות

יצחק בצלאל

לב חקק, ירודים ונעלים – דמותם של יהודי המזרח בסיפור העברי הקצר, ירושלים, הוצאת קרית-ספר, תשמ"א, 176 עמ'.

לספרות עברית באוניברסיטת לוס אנג'לס – בודק בספרו 'ירודים ונעלים' כיצד תוארו יהודי-המזרח בסיפור העברי הקצר. מחקרו מבוסס על בחינה של 90 ספרים בערך, רובם קבצים של סיפורים קצרים, שנכתבו בשני הדורות האחרונים בידי סופרים שונים: אשכנזים, ספרדים ומזרחיים. הספר כולל פרק-מבוא ופרק-סיכום, ועיקרו מסווג את מימצאי המחקר

תדמיתם של יהודי-המזרח, כפי שהיא משתקפת בעיתונות, בדברי-מחקר, ובכתיב טוי שבעל-פה – היא אחד המרכיבים, ולא מן הפחותים בחשיבות, של בעיית העדות בישראל. תדמית זו, שהיא שלילית לרוב, כמעט לא נחקרו הבטיה השונים באופן שיטתי.

לב חקק – סופר וחוקר-ספרות, יליד עיראק, גדל בישראל, משמש כפרופסור

אמנם היא קיימת. תיאור של דמות, של אורח-חיים או של אופן-דיבור בטקסט ספרותי אפשר שהוא מלמד אך על מקרה פרטי ואפשר שהוא מכוון לייצג תופעה חברתית. בעיה נוספת היא שתיאור שלילי של דמות, של תכונות וכיוצ"ב, אפשר שהוא עובדה שאין לכפור בה ואפשר שהוא משולל כל יסוד עובדתי. גם כאשר

המחבר עושה שימוש במרכיב מן המציאות — למשל יהודי-המזרח הם בדרך-כלל כהי-מראה בהשוואה לאשכנזים — אפשר שהסופר יעשה בפרט זה שימוש נייטרלי ואפשר שיעשה בו שימוש מגמתי, שתכליתו לאפלל את הדמות המתוארת. די בהערות אלה כדי להראות, כי מחקר על תדמית בספרות מן הראוי שלא יסתפק באיסוף של תופעות ספרותיות ומיונן. גם אין די בכך, שהחוקר יעלה שלל של מימצאים שליליים מן הספרות, כדי להסיק מהם מסקנות בדבר תדמית שלילית של התופעה המתוארת. כך למשל, אפשר על סמך דוגמאות לא-מעטות, אמנם סלקטיביות, לטעון כי סופרים עבריים מרכזיים תיארו על דרך השלילה דמויות יהודיות ואורח-חיים יהודי². האם די בדוגמאות אלה כדי לתלות בהם תווית של אנטישמיות?

לב חקק נשמר מסכנה זו של סלקטיביות ביות. בספרו הוא מביא דוגמאות לתיאור רים שליליים כמו גם לתיאורים חיוביים של יהודי-המזרח, ולפעמים בכתבי אותו סופר (לדוגמה ח' הזז). הוא גם כלל במחקרו כתבים של סופרים אשכנזים ושל סופרים ספרדים ומזרחיים.³ אולם

- 2 ראה לדוגמה חיבוריו של א' קריב, אדברה וירח לי (תל-אביב תשי"א), עטרה ליושנה (תל-אביב תשי"ז) ועוד.
- 3 מוצא מזרחי של סופר אינו ערוכה להעדר דעות קדומות שלו כנגד בני-עדתו. יש דוגמאות לכך גם בספר שלפנינו, וראוי להקדיש דיון מיוחד להבט זה.

על-פי נושאים: ילדות, נעורים ובחורות, יחסי הורים אל ילדיהם, יחסים בין בני-זוג ספרדיים, בין אשכנזים לספרדים — בינו לבניה ועניינים אחרים. ברוב הפרקים מסכם המחבר את הקווים העיקריים בתיאור הדמות של היהודי המזרחי, כפי שהם באים לידי ביטוי בכתבים שנדונו באותו פרק.

לזכותו של לב חקק ייאמר שמחקרו, ככל הידוע לי, הוא ראשון בסוגו בעברית, שהתפרסם בדפוס. השאלות שהוא מעורר מכבר הגיעה שעתן להחקר, וחשיבותן מרובה הן לתולדות הספרות העברית והן לבירור יחסי-העדות בישראל. בשל חשיבות העניין ראוי לא לצמצם את הדיון בספר בציון זכות-ראשונותו ובהצבעה על השגיו. עוד יתפרסמו מחקרים נוספים על תדמית יהודי-מזרח, וראוי להתעכב על הבעיות המתודולוגיות הכרוכות במחקר מסוג זה.

הקושי בחקר התדמית בדברי-ספרות נובע קודם-כל מאופיו של הטקסט הספרותי, שכידוע לא תמיד — ויש גורסים שבכלל לא — משקף מציאותית חברתית¹ ולא כל חלק בתוכו מבטא את השקפת הסופר.

זיקת הטקסט הספרותי למציאות החברתית היא בעיה השנויה במחלוקת בין אסכולות ספרותיות, מכל מקום, בכל מקרה ומקרה על החוקר להוכיח אם

1 ראה בהקשר זה את דברי פרופ' א' בנד במבוא לספר שלפנינו, שלפיהם 'שיטה זו מסיטה את מקור ההתעניינות מן הטקסטים עצמם אל החברה היוצרת אותם'. ואף זו, שמחקרו של חקק מניח הנחה שהיא 'זרה לאלה הרואים את הסופר כיוצר מנוכר מחברתו' (עמ' 9). לעניות דעתי, דברי-ספרות יש להם השפעה על תדמית הרווחת בציבור. מבחינה זו התדמית של תופעה כלשהי בספרות היא מושא כשר למחקר — ספרותי, סוציולוגי או מחקר בין-דיסציפלינארי.

דמויות אלו מבליטות בסיפור לעי-תים את הדמויות היצגניות ה'טור-בות'. שיחס המספר אליהן אינו רק יחס של אהדה עקב גורלן המר, אלא יחס של כבוד והערכה שהן ראויות לו, כמו יוסי ואמו ב'כינורו של יוסי' לטביב (עמ' 142-143).

מהפיסקה האחרונה אנו למדים, נוסף לקיומם של 'יחסים מגוונים בין בני-זוג יוצאי המזרח', כי חלק מהסיפורים מלמד על 'ההסכמה הכללית' על אודות יהודי-המזרח וחלק מהדמויות הן 'יצגניות'. מתי דמות היא פרי רוחו של המחבר ומתי היא מבטאת 'הסכמה כללית'? או מתי דמות מעידה אך על עצמה ומתי היא דמות 'יצגנית' — לא ברור מהו קנה-המידה לאבחנות אלו. שהרי אין לומר שסופרים אשכנזים תיארו בדרך-כלל דמויות שלי-ליות ואלו סופרים מזרחיים — דמויות חיוביות, או שדמות שלילית של יהודי מזרחי היא מיניה וביה פרי 'הסכמה כללית' או בלשון אחר 'דעה קדומה'.

נראה כי אחד המכשולים שעמדו לפני מחקר זה הוא אי-הקפדה על האבחנה בין דמות לתדמית. מחקר הדמות בספרות מן הראוי שיעסוק בתיאור של תופעה על כל צדדיה בקורפוס מוגדר, ואלו מחקר התד-מית ראוי שיעסוק במה שמייצג אותה תופעה ונעשה מוסכמה, או סטראוטיפ, שלה; בדרך-כלל לאו דווקא בהתאמה למציאות, שהרי 'הסטראוטיפ האיתני מבוסס תכופות על דעה קדומה'⁴.

מה ביקש המחקר שלפנינו לבדוק, את הדמות או את התדמית? למקרא כותרות-המשנה של הספר — 'דמותם של יהודי המזרח בסיפור העברי הקצר' — אנו מסיקים כי כוונתו לחקור את הדמות, גוף הספר עוסק לא-פעם בתדמית. מבנה

שכרה של פתיחות, או חוסר-סלקטיביות, זו יצא בהפסד המסקנות שהוא מסיק ממימצאיו.

עיון בתיאורים של דמויות יהודי-המזרח בכל פרק ופרק בספר שבעיונו מגלה, כי התמונה היא מגוונת ביותר, והדבר משתקף בסיכומים של המחבר. כך הוא מסכם, למשל, את הפרק 'נעורים ובחורות':

כמו בפרקים הקודמים ראינו גם בפרק זה, כי אין דמות אחת ליוצאי המזרח בסיפורים הנדונים. יש מספר-רים שסיפוריהם תיארו את הקליפה בלבד, ויש מספרים שפיצחו את הקליפה והתבוננו בהווי ובדמויות של יהודי המזרח בעין בוחנת... (עמ' 120).

וסיכומו לפרק 'יחסים בין בני-זוג ספר-דיים' הוא:

ראינו איפוא שהסיפור העברי מתאר יחסים מגוונים בין בני זוג יוצאי המזרח. יש שיחסי הנישואין מתוא-רים כקשר שבעזרתו מתעלים בני הזוג לקשרי קבע של אהבה, ערבות הדדית, מסירות, הרמוניה וכבוד הדדי. תכופות מתוארים יחסי הני-שואין כסיטואציה המבליטה את התכונות שיוחסו ליהודי המזרח: בטלנות, שכרות, קלפנות, רדיפת נשים... חלק ניכר מסיפורים אלה, יותר משהוא מעניין כדי להכיר את יהודי המזרח מתוך הספרות, הוא מעניין כדי להכיר את ההסכמה הכל-לית לגביהם, ואת עולמו של מעצב הדמויות. אכן, גם מ'ספרים ממוצא מזרחי תיארו דמויות ירודות. כמה מהם תיארו דמויות כאלו בהבלטת חוסר ייצוגן את הכלל, בהבלטת מעמדן כדמויות שוליים שיצאו מן הכלל כדי ללמד על עצמן בלבד.

4 הערך 'סטראוטיפ', אנציקלופדיה למדעי החברה, ד', מרחביה 1968, עמ' 136.

ליים מבוססים על סטראטיפים, כגון שימושי-לשון נלעגים (ראה לדוגמה את ניתוח הסיפור 'רחמים' לחיים הזו, בעמ' 19-20).

אסיים בכמה הערות נוספות בקצרה. המחבר לא מקפיד על המסגרת הז'אנרית שתחם לחיבורו והוא מסתייע בדוגמאות רבות מספרי-זכרונות (מאת ש' טבעוני, מ' כהן, ע' לבנברג, מ' עדקי ועוד) בשירים (נ' אלתרמן, י' אפרת), בספרים לילדים ולנוער (א' שמאלי, פ' פרח), ברומאנים (ש' בלאס, ש' שריא, ס' מיכאל, י' יטיב, מ' טביב ועוד), בכתבות מתוך עיתונים ואף בכתבים שלא נכתבו במקורם בעברית (י' סמוקובליה, א' ממי). הרחבה זו אינה מוסיפה עקיבות למחקר, אם אמנם תיחומה בסוג הסיפור הקצר יש לו משמעות.

לעומת זאת היה רצוי שהמחבר ישתמש בעדויות של סופרים על עצמם, אם בראיונות ואם במקורות אחרים, המלמדות על דעות ועמדות ישירות של הסופרים על יהודי-המזרח. הדוגמה האחת של שימוש בחומר כזה היא דברי הזו ('האם אפשר להפקיר בידי איש המזרח את העם העברי, ההיסטוריה העברית, ויותר מזה את גורל הארץ? והסימן נים שהוא נותן שם ביהודי המזרח — עמ' 156). דברים אלה פוקחים עיניים, או מוטב — מעוררים מחשבות נוגות, וחבל שלא נעשה נסיון לשלב עדויות נוספות מסוג זה.

בכמה מקרים מוזכרים סופרים שלא באה הפניה ביבליוגרפית לכתביהם (כתבי מהלל העדני, שרה לוי ואחרים), פה ושם גם נפלו טעויות ענייניות (כגון שסעדיה מבקש לא להתגייס לצבא התורכי — בסיפור 'ירחם השם' לח' חזו, עמ' 138, וצ"ל לצבא הבריטי).

ספרו זה של ל' חקק הוא כאמור מחקר ראשון בסוגו, ודאי יבואו מחקרים נוס-

הפרקים ומהלך הדיון הולם מחקר של דמות, מסקנותיו הולמות מחקר של תדמית. ואף זו, אולי בשל מבנה הספר, חלק ניכר ממסקנותיו הביקורתיות של המחבר, שבהן הוא משמיע טענות קשות בדבר התייחסותה של הספרות העברית אל יהודי-המזרח — מנוסחות בצורת קטעים רטוריים של המחבר. קטעים אלה באים במרוכז בפרקי המבוא והסיום, ולפעמים הם שלובים בפרקים האחרים בסכימויהם. מכל מקום, לא תמיד הם צומחים מתוך ניתוח וסיכום של המובאות, ולפעמים אף אין הם מודגמים בטקסטים.

ההכרעה אם לחקור את דמות יהודי-המזרח בסיפור העברי אולי היתה מחייבת את החוקר להרחיב את יריעת מחקרו, מבחינת גבולי הזמן הנדון, ולכלול בו את סופרי העליות הראשונות (נחמה פוחצ'בסקי, מ' סמילנסקי, ואחרים) ואף לתת תמונה מלאה יותר של סופרים בפרק הזמן הנדון במחקרו.⁵ ההכרעה לצד חקר התדמית היתה מחייבת הבהרת קנה-המידה להערכה ולאבחנה בין התופעות הספרותיות, כדי להצביע אלו מהן מבטאות סטראטיפים, המבוססים על דעות קדומות. מחקר מעין זה מן הראוי שיסתייע בספרות סוציולוגית.⁶

עם זאת, ראוי לציין כי המחבר מצליח בכמה וכמה מקומות בספרו להראות, תוך כדי ניתוח ספרותי, כיצד תיאורים שלי-

5 הדוגמאות לכך מרובות. ראה בפירוט: אברהם שטאל, ספרדים ובני עדות המזרח בספרות העברית — ביבליוגרפיה ומפתח, ירושלים תש"ס.

6 מן הספרות בעברית בנושא זה, ראה: יוחנן פרס, יחסי עדות בישראל, תל-אביב תשל"ו; ס' ביבי, גזע, דעה קדומה וחינוך, ירושלים תש"ך; רנה קיניג, לקסיקון לסוציולוגיה (הפרק דעות קדומות ומעוטים, והביבליוגרפיה לו) רמת-גן, 1971.

פים וישלימו את מה שהוא החסיר. מכל מקום, עצם הפניית שימת-הלב של החוקר-רים, של הסופרים ושל הקוראים לבעיה זו היא דבר בעתו.

לתולדות היהודים בארץ-ישראל ובמזרח

יעקב ברנאי

דוד תמר, מחקרים בתולדות היהודים בארץ-ישראל ובארצות המזרח, ירושלים, מוסד הרב קוק, תשמ"א, 219 עמ'.

מפתח, לתועלת המעיין בהם. פעמים הרבה עוסק ד' תמר בסוגיות הנראות מצומצמות בחשיבותן או אפילו שוליות; אך בכינוס מחקריו בקובץ ניכרת יותר החשיבות שבהם.

להלן אדון בקצרה בכמה מאמרים שבקובץ.

במאמר נרחב על ראשית הדפוס העברי בא"י, דן המחבר בפירוט בסיבות שהביאו לעלייתה של קהילת צפת ולידידתה כמרכז כלכלי ורוחני במאה ה-16. אחרי שהוא מונה את הגורמים הכלכליים והמדיניים לעליית יהודים רבים לצפת דווקא, הוא טוען כי אין אלו אלא סיבות משניות לצמיחת הקהילה היהודית בעיר זו. לדבריו 'ישנם שני טעמים, טעם דתי-מיסטי וטעם דתי-משיחי — — — שגרמו בעיקר — — — להפיכתה של צפת למרכז הגדול ביותר בא"י'.

למרות דבריו המעניינים של המחבר בעניין זה וחשיבות המקורות שעליהם הוא נסמך להוכחת דבריו, אין לדעתי הגורמים שהמחבר מציין עשויים להסביר מדוע נהרו המונים לצפת. חוכמת הנסתר והקבלה וטעמים מיסטיים אולי משכו לצפת את העילית הרוחנית ואת אלה שהלכו בעקבותיהם; אולם אין בגורמים אלה כדי להסביר את צמיחתה של

זה שנים רבות מפרסם דוד תמר מפרי חקירותיו, ומהן שכבר כונסו בקובץ 'מחקרים בתולדות היהודים בארץ-ישראל ובאיטליה' (ירושלים תש"ל), הדפסה שנייה: 'ירושלים תשל"ג'. עתה יצא לאור קובץ נוסף שלו, ובו מחקרים בתולדות היהודים בארץ-ישראל ובארצות המזרח במאות 16-17.

את המאמרים בקובץ החדש אפשר לחלק לכמה חטיבות: (א) מחקרים בסוגיות היסטוריות וספרותיות, ובהם — 'ביכורי הדפוס העברי בארץ-ישראל', 'צפת ערב כבואו של מר"ן', 'ראשיתו של האר"י במצרים', 'מחלקות ר' חיים בנב"נשתי ור' אהרן לפפא' ועוד; (ב) דיונים במקורות חדשים ופירסומים, ובהם — 'על איגרת חכמי ירושלים משנת רט"ז', 'על תשובה בענייני פילוסופיה המיוחסת בטעות לרדב"ז', 'רמיזות לתנועת שבתי צבי בשו"ת ר' חיים בנבנשתי' ועוד; (ג) בירורים לתולדות אישים וכתביהם, ובהם — 'לבירור שנת פטירתם של גדולי חכמי א"י ותורכיה', 'בירורים קצרים לתולדות חכמים, מקובלים ושבתיים', 'לזיהויים של מחברים' ועוד; (ד) בירורים על אתרים שונים.

המחבר הוסיף למחקריו המכונסים בקובץ הערות חדשות ואף צירף להם

מדרש שונים באימפריה העות'מאנית. תמר דן במחלוקת בצורה קטועה ואינו עוסק באירועים שהיו בשנות תכ"ב-תכ"ה, אף שיש בידינו מקורות רבים על כך, הראויים לדין מפורט, ולא כאן המקום לעסוק בכך. המחלוקת גם לא נסתיימה בשנת תכ"ו, אלא נמשכה בשנת תכ"ז, כאשר נעשה ניסיון להחזיר את ר' אהרן לפפא לרבנות. גם אחרי מות ר' חיים בנכשתי בשנת תל"ג לא שקטו הרוחות בין המחנות היריבים באיזמיר, ובשלהי המאה ה-17 עדיין שיקפו מחלוקות הרבנות את המבנה החברתי והכלכלי של הקהילה היהודית בעיר זו.

סוגיות אלו עדיין טעונות חקירה יסודית. מכל מקום, ספרו של דוד תמר יש בו כדי לתרום תרומה חשובה לסוגיות שהוא דן בהן, ומקוצר המצע הזכרתי רק מקצתן. ד' תמר מגלה במחקריו בקיאות מרובה, יכולת בנייתוח המקורות הרבניים וכושר ניסוח וביטוי של הדברים שהוא מבקש לאומרם.

הקהילה. לשם כך יש לציין את הנסיבות הכלכליות והפוליטיות לפיתוח האזור, שהם-הם הגורם לגידול הישוב היהודי בצפת באותו פרק-זמן.

אעבור למאמר 'מחלוקת ר' חיים בנכשתי ור' אהרון לפפא'. מחלוקת זו, שראשיתה באיזמיר בשנות השישים של המאה ה-17 וסופה במאורעות שבתי צבי בעיר בשנת תכ"ה, כבר עסק בה בהרחבה ג' שלום בספרו 'שכתי צבי והתנועה השבתאית בימיו' (תל-אביב תשכ"ז). תמר, שהוסיף לדברי שלום כמה מקורות והרחיב מעט את היריעה, מתחיל את דיונו בשנת תכ"א, בסוף-ימיו של ר' יוסף איס-קאפה, ומסיימו במחלוקת שנות תכ"ה-תכ"ו — עשוי לעורר אי-הבנה בדבר מהות המחלוקת, גורמיה ותוצאותיה. אעיר לכך בקצרה, כי למחלוקת הרבנות באיזמיר היה רקע חברתי וכלכלי. המחלוקת ניזונה מגורמים כמו: גלי-ההגירה של יהודים שהתיישבו באיזמיר משלהי המאה ה-16 ואילך, מבנה החברה היהודית בעיר והמ-אבקים בין רבנים שבאו אליה מכת-